

НЕГЛАСНІ СЛІДЧІ РОЗШУКОВІ ДІЇ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

ЗІНЕВИЧ Алла Миколаївна - старший викладач кафедра оперативно-технічних заходів, Національна академія Служби безпеки України

<https://orcid.org/0009-0002-3598-2254>

УДК 343.98:351.74(477)

DOI: <https://doi.org/10.32782/NP.2024.1.16>

Статтю присвячено інституту негласних слідчих дій в оперативно-розшуковій діяльності. Встановлено, що негласні слідчі (розшукові) дії – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню. Негласні слідчі (розшукові) дії мають як загальні, властиві слідчим (розшуковим) діям властивості, так і специфічні, які їх відмежовують. Здійснюватися негласні слідчі (розшукові) дії можуть лише за наявності низки обов'язкових підстав. Рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій приймає слідчий, прокурор, а у випадках, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України, – слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором. Слідчий зобов'язаний повідомити прокурора про прийняття рішення щодо проведення певних негласних слідчих (розшукових) дій та отримані результати. Прокурор має право заборонити проведення або припинити подальше проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Разом з тим, слідчий має можливість доручати проведення негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам. Правову основу діяльності та взаємодії слідчо-оперативних підрозділів при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій складає комплекс нормативно-правових актів різної юридичної сили. Загалом оперативний підрозділ може: залучати відповідні оперативні та оперативно-технічні підрозділи для забезпечення необхідних умов проведення цих дій відповідно до своїх завдань; використовувати

інформацію, отриману шляхом конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб для проведення негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, передбачених відповідно до кримінального процесуального законодавства; залучати інших осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій. У результаті здійснення негласних слідчих (розшукових) дій можуть бути отримані відомості щодо приватного спілкування окремих осіб, а тому для забезпечення нерозголошення зазначених відомостей приватного характеру, отриманих за результатами їх проведення і оперативно-розшукових заходів. Водночас практика здійснення негласних слідчих дій в оперативно-розшуковій діяльності свідчить про наявність певних законодавчих прогалин. Зокрема, за доцільне видається законодавчо врегулювати деякі практичні аспекти у цій сфері.

Ключові слова: негласні слідчі (розшукові) дії, оперативно-розшукова діяльність, кримінальне провадження, клопотання про проведення негласної слідчої (розшукової) дії, рішення про проведення негласної слідчої (розшукової) дії.

Постановка проблеми

В умовах євроінтеграційного курсу нашої держави важливого значення набуває питання забезпечення ефективної протидії злочинності. Вагому роль у цій сфері відіграє інститут слідчих розшукових дій. Зокрема, негласних слідчих дій, проведення яких в оперативно-розшуковій діяльності

має свої особливості. Адже негласні розшукові дії перебрали на себе певні риси й завдання оперативно-розшукових дій.

Аналіз досліджень і публікацій свідчить про те, що питання негласних слідчих дій неодноразово привертало увагу вітчизняних дослідників, серед яких: В. Дрозд, І. Казарян, В. Первій та ін. Разом з тим, окреслена тема дотепер не втрачає своєї актуальності.

Мета статті – розглянути негласні слідчі дії в оперативно-розшуковій діяльності.

Виклад основного матеріалу

У випадках, якщо відомості про кримінальне правопорушення та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб проводяться негласні слідчі (розшукові) дії – різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України [5] (далі – КПК України).

НСРД умовно поділяють на два види: втручання у приватне спілкування та інші види негласних слідчих (розшукових) дій. До різновидів втручання у приватне спілкування відносять: аудіо-, відеоконтроль особи (стаття 260), накладення арешту на кореспонденцію (стаття 261), огляд і виїмка кореспонденції (стаття 262), зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (стаття 263), зняття інформації з електронних інформаційних систем (стаття 264). До інших видів негласних слідчих (розшукових) дій відносять: обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (стаття 267), установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (стаття 268), спостереження за особою, річчю або місцем (стаття 269), аудіо-, відеоконтроль місця (стаття 270), контроль за вчиненням злочину (стаття 271), виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (стаття 272), негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (стаття 274), вико-

ристання конфіденційного співробітництва (стаття 275) [3, с. 110-111].

Зважаючи на свою правову природу, негласні слідчі (розшукові) дії (далі – НС(Р)Д) відзначаються низкою спільних зі слідчими розшуковими діями характеристик – мають пізнавальну спрямованість (спрямовані на одержання або перевірку доказів), здійснюються уповноваженими суб'єктами, визначені і регламентовані КПК України (здійснюються у визначеному порядку з дотримання процесуальної форми). У той же час їх відмінність – таємниця проведення [6, с. 62]. У результаті здійснення НС(Р)Д можуть бути отримані відомості щодо приватного спілкування окремих осіб, а тому для забезпечення нерозголошення зазначених відомостей приватного характеру, отриманих за результатами їх проведення і оперативно-розшукових заходів. КПК України встановлено низку гарантій, змістом яких є обов'язок нерозголошення посадовими та іншими особами, що мали доступ до матеріалів кримінального провадження, відомостей, отриманих за їхніми результатами [8, с. 100]. Зокрема, можна виокремити такі механізми забезпечення нерозголошення таємниці спілкування під час здійснення кримінального провадження: відповідно до положень ч. 2 ст. 254 КПК України [5] захисник, а також інші особи, які мають право на ознайомлення з протоколами С(Р)Д, у яких міститься інформація з питань приватного (особистого чи сімейного) життя інших осіб, попереджаються про кримінальну відповідальність за розголошення отриманої інформації щодо інших осіб.

Негласні слідчі (розшукові) дії мають винятковий характер, тобто можуть здійснюватися лише за наявності низки обов'язкових підстав:

- наявність кримінальних проваджень щодо тяжких або особливо тяжких злочинів;
- обґрунтування неможливості отримання відомостей про злочин та особу, яка його вчинила, в інший спосіб;
- встановлення відомостей про особу (осіб), місце або річ, щодо яких необхідно провести НС(Р)Д;

- встановлення обставин, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні злочину;

- обґрунтування виду, мети та строку проведення негласних слідчих (розшукових) дій;

- встановлення відомостей залежно від виду негласної слідчої дії про ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження, телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання;

- обґрунтування можливості отримання під час проведення НС(Р)Д доказів, які самостійно або в сукупності з іншими доказами можуть мати суттєве значення для з'ясування обставин злочину або встановлення осіб, які його вчинили.

Відповідно до положень ч.3 ст. 246 КПК України, рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій приймає слідчий, прокурор, а у випадках, передбачених КПК України, – слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором. Слідчий зобов'язаний повідомити прокурора про прийняття рішення щодо проведення певних негласних слідчих (розшукових) дій та отримані результати. Прокурор має право заборонити проведення або припинити подальше проведення негласних слідчих (розшукових) дій [5].

Варто відзначити, що клопотанню властиво:

– наявність офіційного характеру – це означає, що клопотання заявляється: у межах і за наявності певних правовідносин; особою, уповноваженою на це; посадовій особі, уповноваженій розглядати клопотання та приймати по ньому ухвалу; з питань щодо суті правовідносин; та обов'язково у встановленому законом порядку;

– наявність характеру звернення – це означає, що слідчий (прокурор) заявляє клопотання з метою найбільш повно реалізувати свої права; слідчий суддя розглядає клопотання, має відповідні владні повноваження, що дозволяють йому (за наявності відповідних підстав) ухвалити клопотання або відмовити в його ухваленні; наявність характеру звернення у клопо-

танні не означає необов'язковості дозволу клопотання слідчим суддею відповідно до закону [4].

При вирішенні клопотання необхідно дотримуватися, окрім положень національного законодавства, міжнародних стандартів, встановлених рішеннями ЄСПЛ. ЄСПЛ неодноразово визнавав порушення права на повагу до особистого та сімейного життя особи. Так, наприклад у справі «Пантелеєнко проти України» від 29 червня 2006 р. (Panteleyenko v. Ukraine) (заява № 11901/02) ЄСПЛ зазначив, що на державні органи покладається обов'язок збереження та нерозголошення таємниць особистого та приватного життя, а також заборону використання такої інформації у кримінальному провадженні, окрім як з дозволу особи [14]. Цей принцип передбачено п.1 ст. 8 Конвенції, а також п.2 ст. 15 КПК України. А також у справі «Фельдман проти України» втручання у приватне та сімейне життя особи становить порушення ст.8 Конвенції у контексті того, що воно не є необхідним для «демократичного суспільства», тобто не було пропорційним із необхідною метою [15].

Аудіо-, відеоконтроль особи, арешт, огляд і виїмка кореспонденції, зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, зняття інформації з електронних інформаційних систем, обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, установа місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу), спостереження за особою, моніторинг банківських рахунків, аудіо-, відеоконтроль місця, негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження, – можуть бути розпочаті у випадках, визначених ч. 1 ст. 250 КПК України, до постановлення ухвали слідчого судді за рішенням слідчого, узгодженого з прокурором, або прокурора. Крім того, установа місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу), спостереження за особою можуть бути розпочаті у випадках, визначених ч. 1 ст. 250 КПК України, до постановлення ухвали слідчого судді за рішенням слідчого із обов'язковим повідомленням прокурора або за рішенням прокурора [7, с. 247].

Згідно зі ст. 40 ч. 2 п. 3 КПК України, слідчий має можливість доручати проведення слідчих (розшукових) дій та НС(Р)Д відповідним оперативним підрозділам [2]. Правовою основою діяльності та взаємодії слідчо-оперативних підрозділів при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій є: Кримінальний процесуальний кодекс України, відповідно до положень якого слідчий, уповноважений здійснювати досудове розслідування, може доручити проведення негласних слідчих (розшукових) дій оперативним підрозділам [5]; Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», відповідно до положень ст. 7 якого підрозділи, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, зобов'язані виконувати письмові вказівки слідчого про проведення оперативно-розшукової діяльності [13]; наказ МВС України «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України з питань запобігання кримінальним правопорушенням, їх розкриття та розслідування», згідно з положеннями якого під час досудового розслідування кримінальних правопорушень слідчий має право давати письмове доручення уповноваженим оперативним підрозділам на проведення слідчих (розшукових) дій або давати доручення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій [11]; спільний наказ Генеральної прокуратури, МВС, СБУ, Адміністрації Державної прикордонної служби, Міністерства фінансів та Міністерства юстиції України «Про затвердження Інструкції про організацію виконання службових обов'язків у сфері охорони здоров'я України». Негласні слідчі (розшукові) дії та використання їх результатів у кримінальному провадженні», відповідно до положень якого слідчий може проводити негласні слідчі (розшукові) дії самостійно, разом з уповноваженими оперативними підрозділами, залучати до їх проведення інших осіб, а також доручити їх проведення уповноваженим оперативним підрозділам [12].

При цьому, під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій оперативний підрозділ може:

1. Залучати відповідні оперативні та оперативно-технічні підрозділи для забезпечення необхідних умов проведення цих дій відповідно до своїх завдань.

2. Використовувати інформацію, отриману шляхом конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб для проведення негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, передбачених відповідно до КПК.

3. При ухваленні рішення слідчим чи прокурором, оперативний підрозділ може залучати інших осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій згідно з частиною 6 статті 246 КПК України [10, с. 644].

Разом з тим, у практиці іноді відбуваються ситуації, коли оперативні підрозділи, виконуючи доручення слідчого щодо проведення негласних слідчих розшукових дій, складають рапорти, у яких фіксують фактичні дані про ознаки відповідного злочину та перелік дій, які потрібно виконати слідчому чи прокурору для отримання чи перевірки відповідних фактів. У цих випадках оперативні підрозділи стають ініціаторами проведення таких дій перед слідчим чи прокурором, хоча така можливість законодавчо не передбачена, ані положеннями ст. 41 КПК України, ні Інструкцією. Ці рапорти оперативних підрозділів мають рекомендаційний характер, але водночас можуть бути основою для надання доручень чи проведення відповідних дій [16, с.430]. Доцільно було б урегулювати це питання законодавчо шляхом внесення відповідних змін.

Специфіка проведення НС(Р)Д та їх таємний характер, відмінні підстави та форми їх проведення, обумовлюють низку особливостей збирання та перевірки доказів та використання їх результатів [2, с. 184-185]. Закритий, конфіденційний характер НС(Р)Д об'єктивно зумовлює і проблему підтвердження достовірності отриманих у їх результаті відомостей, їх оцінки з погляду належності та допустимості та, як наслідок, обґрунтування легітимності використання як доказів у кримінальному провадженні. Без можливості встановлення та перевірки під час досудового розслідування та судового розгляду кримінальної справи джерел інформації, що стали фактичною підставою

для проведення НС(Р)Д, говорити про належність та допустимість отриманих фактичних даних, а також можливість повноцінного використання їх результатів для доказування не варто [1, с. 32].

Якщо результати НСРД були отримані незаконним способом, вони не можуть бути використані в якості доказів. Важливо запобігти розголошенню цих результатів, які можуть містити особисту інформацію про людину, що може бути використана проти неї або порушити її права. Результати НСРД мають бути достатньою підставою для прийняття обґрунтованих рішень у кримінальному судочинстві. Суд повинен мати можливість перевірити законність здійснення таких дій та достовірність отриманих результатів. Важливо, щоб під час проведення таких дій були забезпечені права підозрюваного або обвинуваченого. Наприклад, забезпечення присутності захисника, інформування про права підозрюваного, заборона використання насильства та підступу у ході проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Результати НСРД можуть бути використані як докази в судовому процесі, проте достовірність і законність їх отримання можуть бути обґрунтовано перевірені під час судового засідання. Результати негласних дій можуть бути використані у поєднанні з іншими доказами, що збиралися в рамках кримінального розслідування, для формування обґрунтованої версії подій та встановлення обвинувачення [9, с. 1068].

Висновки

Негласні слідчі (розшукові) дії – різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України. Негласні слідчі (розшукові) дії мають винятковий характер, тобто можуть здійснюватися лише за наявності низки обов'язкових підстав. При вирішенні клопотання необхідно дотримуватися, окрім положень національного законодавства, міжнародних стандартів, встановлених рішеннями ЄСПЛ. Рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій при-

ймає слідчий, прокурор, а у випадках, передбачених КПК України, – слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором. Слідчий зобов'язаний повідомити прокурора про прийняття рішення щодо проведення певних негласних слідчих (розшукових) дій та отримані результати. Прокурор має право заборонити проведення або припинити подальше проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Слідчий має можливість доручати проведення слідчих (розшукових) дій та НС(Р)Д відповідним оперативним підрозділам. Разом з тим, у випадках, коли оперативні підрозділи, виконуючи доручення слідчого щодо проведення негласних слідчих розшукових дій, складають рапорти, у яких фіксують фактичні дані про ознаки відповідного злочину та перелік дій, які потрібно виконати слідчому чи прокурору для отримання чи перевірки відповідних фактів, вони стають ініціаторами проведення таких дій перед слідчим чи прокурором, хоча така можливість законодавчо не передбачена.

Насамкінець зауважимо, що питання негласних слідчих дій в оперативно-розшуковій діяльності потребує подальших наукових розвідок.

Література

1. Геселев О. В. Проблеми легітимізації використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій для доказування у кримінальному провадженні. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2018. № 1(17). С. 30–43.
2. Дрозд В. Судова практика щодо допустимості доказів, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 9. С. 185-190.
3. Казарян І. Особливості підстав проведення негласних слідчих (розшукових) дій // Актуальні питання кримінального провадження у сучасних умовах: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 31 травня 2023 р. С. 110-113.
4. Казарян І. С. Юридико-психологічні аспекти розгляду клопотання про проведення негласних слідчих розшукових дій :

дис. ... д-ра філос.: 081 / Одеськ. держ. ун-т внутр. справ; Одеса, 2023. 222 с.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 №4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/4651-17>

6. Кудінов С. С., Шехавцов Р. М. Кримінально-процесуальні заходи забезпечення проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Південноукраїнський правничий часопис. 2023. №3. С. 60-64.

7. Міськів Д. М., Кондратюк О. В. Проведення негласних слідчих розшукових дій згідно ст. 250 КПК України // ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ У СУЧАСНИХ УМОВАХ : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (21 жовтня 2022 року) / упор. Л. В. Павлик, У. О. Цмоць. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 244-247.

8. Нечаєва І. О., Топчій А. О. Процесуальне забезпечення нерозголошення таємниці спілкування під час провадження негласних слідчих (розшукових) дій // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 трав. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Видав. дім «Ельдорадо», 2021. С. 100-101.

9. Первій В. Ю. Актуальні питання використання результатів проведення негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному процесуальному доказуванні // The 3rd International scientific and practical conference «Modern research in science and education» (November 9-11, 2023) VoScience Publisher, Chicago, USA. 2023. С. 1062-1071.

10. Первій В. Ю., Гунько К. О. Деякі особливості участі оперативних підрозділів Національної поліції України в організації та проведенні негласних (слідчих) розшукових дій під час дії воєнного стану. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. №6. С. 642-645.

11. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх вияв-

ленні та розслідуванні: наказ МВС України від 07.07.2017 № 575. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>

12. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Ген. прокуратури України, МВС України, Служби безпеки України, Адміністрації держприкордон. служби, Мінфіна України, Мін'юсту України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.

13. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 21.12.2016 № 1798 VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>

14. Справа «Пантелеєнко проти України» (Заява № 11901/02) від 29 червня 2006 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_274.11.

15. Справа «Фельдман проти України» (Заяви N 76556/01 та 38779/04). від 08 квітня 2010 року. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/974_613

16. Чуйко Є. В. Негласні слідчі (розшукові) дії-використання оперативно-розшукових методів у збиранні доказів. In Ways of Science Development in Modern Crisis Conditions: Proceedings of the 4-th International Scientific and Practical Internet Conference, June 8-9, 2023. FOP Marenichenko VV, Dni-pro, Ukraine, 481 p.

Alla Zinevych

Senior Lecturer Department of Operation and Technical Measures National Academy of Security

Service of Ukraine Kyiv, Ukraine,

<https://orcid.org/0009-0002-3598-2254>

**SECRET INVESTIGATORS SEARCH
ACTIONS IN OPERATIONAL AND
SEARCH ACTIVITIES**

The article is devoted to the institution of covert investigative actions in operational and investigative activities. It has been established that covert investigative (search) actions are a type of investigative (search) actions, information about the fact and methods of which are not subject to disclosure. Undisclosed investigative (search) actions have both general prop-

erties characteristic of investigative (search) actions and specific ones that distinguish them. Undisclosed investigative (search) actions can be carried out only if there are a number of mandatory grounds. The decision to conduct secret investigative (search) actions is taken by the investigator, the prosecutor, and in the cases stipulated by the Criminal Procedure Code of Ukraine, by the investigating judge at the request of the prosecutor or at the request of the investigator agreed with the prosecutor. The investigator is obliged to inform the prosecutor about the decision to carry out certain secret investigative (search) actions and the obtained results. The prosecutor has the right to prohibit the conduct or stop the further conduct of secret investigative (search) actions. At the same time, the investigator has the opportunity to entrust the conduct of covert investigative (search) actions to the relevant operative units. The legal basis for the activity and interaction of investigative and operative units when conducting covert investigative (research) actions is a set of regulatory and legal acts of different legal force. In general, the operational unit can: involve relevant operational and operational-technical units to en-

sure the necessary conditions for carrying out these actions in accordance with their tasks; to use information obtained through confidential cooperation with other persons, or to involve these persons to conduct secret investigative (search) actions in cases provided for in accordance with the criminal procedural legislation; to involve other persons in conducting secret investigative (research) actions in accordance with As a result of secret investigative (search) actions, information can be obtained about the private communication of individuals, and therefore to ensure the non-disclosure of the specified private information, obtained as a result of their implementation and operational-search activities. At the same time, the practice of conducting covert investigative actions in investigative activities indicates the presence of certain legislative gaps. In particular, it seems appropriate to legislate some practical aspects in this area.

Keywords: undercover investigative (search) actions, operative investigative activity, criminal proceedings, petition to conduct an undercover investigative (search) action, decision to conduct an undercover investigative (search) action.